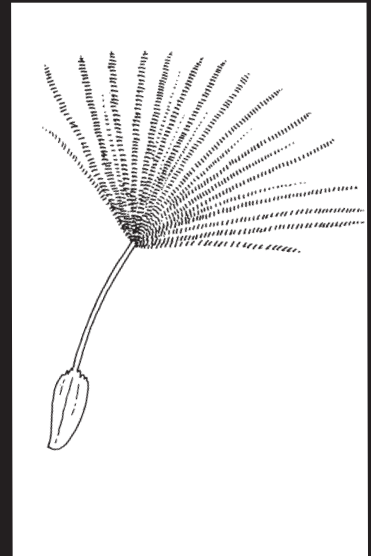

BRITTA WINGÅRD

Att arbeta i akademien

– en studie med och om högskolelärare

Britta Wingård

Att arbeta i akademien

– en studie med och om högskolelärare

Individ, omvärld och lärande/Forskning nr 37

Institutionen för individ, omvärld och lärande

Lärarhögskolan i Stockholm (2007)

Individ, omvärld och lärande/Forskning nr 37

utgiven av

Institutionen för individ, omvärld och lärande

Lärarhögskolan i Stockholm (2007)

Box 34103

100 26 Stockholm

Tel. 08-737 55 00

E-post: IOL-rapporter@lhs.se

Rapporten kan laddas ned i pdf-format från

<http://www.lhs.se/iol/publikationer/>

ISSN 1404-983X ISBN 978-91-89503-47-2

Ange källan vid kopiering och citering.

All kommersiell användning utan författarens medgivande är förbjuden.

Frågor om innehållet hänvisas till författaren.

E-post: britta.wingard@lhs.se

Sammanfattning

Denna artikel utgår från ett antal livshistorieintervjuer med sju högskolelärare. Gemensamt för dessa lärare är att de deltagit i kurser omfattande 20 poäng i ”Pedagogik i högre utbildning”. De har alltså ett intresse för undervisning inom högskolan. Samtliga är också kvinnor och både under kursens gång, i sin praktiska verksamhet inom högskolan och i intervjuerna visar de ett intresse för genusfrågorna. Deras utbildningsnivå och ämnesdisciplin är däremot olika, från universitetsadjunkter, med en akademisk grundexamen, till docenter. Studien är induktiv och dess syfte brett: att om möjligt öka förståelsen för att vara kvinna och högskolelärare. Av resultatet framkommer att de inte kan sägas vara jämställda med männen inom akademien, något som de är väl medvetna om och försöker finna strategier för att förändra. De uppvisar en stor självständighet inom sitt yrke och på olika sätt tar de sin egen plats inom akademien. Den traditionella ”akademiska friheten” är synlig. I slutet av artikeln ställs frågan vad som händer med denna frihet när styrningen av högskolan mer och mer rör sig i riktning mot en mål och resultatstyrning, där Högskoleverkets utvärderingar blir mer och mer styrande för verksamheten.

Nyckelord: Pedagogik i högre utbildning, kvinna och högskolelärare, mål- och resultatstyrning. livshistorieberättelser.

Innehåll

Sammanfattning	III
Inledning	1
Tidigare forskning	2
Syfte och metod.....	4
Syfte.....	4
Metodisk ansats	4
Urval	4
Genomförandet av intervjuerna.....	5
Analys och tolkning	6
Resultat – De sju kvinnornas berättelser	7
Lena	7
Margareta.....	9
Johanna	12
Birgit.....	15
Terese	17
Siv.....	19
Monica	21
Egen kommentar.....	23
Diskussion	24
Uppväxt och skoltid	24
Högskolestudier och arbete i högskolan	26
Privatliv	29
Genusfrågan.....	31
Lärarnas syn på dagens studenter.....	32
Motstånd och självständighet.....	34
Strukturernas betydelse	35
Sammanfattande reflektion.....	42
Referenser	45

Inledning

”Denna kurs har givit mig en upplevelse av en resa i självständighetens och ansvarstagandets värld”

Citatet ovan är hämtat från en kursvärdering (Härnsten och Wingård, 2000) av kursen ”Pedagogik i högre utbildning”. Utsagan är intressant då studenter ofta förväntar sig att bli matade med fakta och annan informativ kunskap, vilket inte var lika påtagligt bland kursdeltagarna i denna kurs. Den aktuella kursen vände sig till olika lärare inom högskolor och universitet. Kanske är det så att lärare som är verksamma inom akademien, till skillnad från många andra studenter, ser självständighet och egna initiativ som viktiga inslag i en utbildning. Vem arbetar som lärare i akademien? Detta var en fråga som väcktes hos mig under arbetet med dessa kurser. (Kurserna finns beskrivna av Härnsten och Wingård, 2000 och av Wingård, 2007).

Under den senaste treårsperioden har jag/vi också deltagit i ett av Vetenskapsrådet finansierat forskningsprojekt: ”Genusperspektiv i praktikinära forskning inom högskoleutbildning”, där en av frågeställningarna var ”Hur uttrycks studerande och lärarnas/forskarnas egna erfarenheter och teoretiska utgångspunkter i deltagarorienterade undervisningssituationer och/eller inom den verksamhetsförlagda utbildningen?”

Inom ramen för detta forskningsprojekt och utbildningen i pedagogik i högre utbildning har jag genomfört åtta livsberättelseintervjuer med deltagare i två av kurserna för att få syn på deras egna erfarenheter. Sju kvinnor och en man intervjuades.

Tidigare forskning

När jag sökt tidigare forskning inom detta område är det svårt att finna några studier som handlar om högskolelärares erfarenheter, studier som så att säga sätter högskolelärare i fokus i den genomförda forskningen. Welsch (2004) har samlat ett antal berättelser som skrivits av kvinnor som undervisar i engelska vid olika högskolor och universitet i USA, där de beskriver sin arbetarklassbakgrund. För dem gäller det att balansera sina tidigare erfarenheter från arbetarklassen med livet inom akademien. Det som framkommer är att flertalet av dessa kvinnor har valt att arbeta i områden där en majoritet av studenterna kommer från arbetarklass. Lärarna som skrivit i antologin tycker att de har stor nytta av sin egen klassbakgrund när de undervisar dessa studenter.

Markusson Winkvist (2003) har beskrivit de kvinnor som disputerade under 1900-talets första hälft. Hon visar på de svårigheter dessa kvinnor hade att få en plats inom akademien. Även Fridh-Haneson och Haglunds (2004) antologi beskriver olika aspekter av kvinnors situation i akademien under 100 år. Husu (1999) har studerat kvinnor i akademien i Finland, företrädesvis utifrån deras karriärmöjligheter. Hon visar hur det finns en dold diskriminering av kvinnor i den finska akademiska världen.

Förutom Welschs (a.a.) antologi har jag inte funnit någon studie som belyser högskolelärares livserfarenheter. Goodson (1996) har genomfört sådana studier med lärare i den vanliga skolan och har bland annat visat att det ofta är första generationens akademiker som väljer att bli lärare. Kvinnorna i Welschs studie har inte heller akademiskt utbildade föräldrar och studien visar att de väljer lärosäten där de känner igen sig i sina studenter. Utifrån dessa två studier tycks det vara förenat med svårigheter att ta sin plats inom akademien om man saknar erfarenheter av den miljön från sin uppväxt.

Den tidigare forskning jag funnit inom området handlar i de flesta fall om högskolelärare som är kvinnor. Därför har jag valt att avgränsa min studie till att enbart omfatta kvinnor.

Att lärare inom högskolan och akademien är relativt obeforskade kan kanske förstås utifrån etnologen Lilian Ryd (2004). Hon skriver om etnologi:

Studenter, intendenten och professorer var naturligtvis inte forskningsobjekt, utan de var själva civilisationen. De var inte forskningsbara. Fältarbetets innersta princip var att undersöka något *annat*, något utanför den borgerliga värld, som *var* världen. Man tog sig även geografiskt långt bort.... Denna klassklyfta är fortfarande levande i etnologernas ämnesval och metoder
(s. 30, 31)

Syfte och metod

Syfte

Syftet med studien är att öka förståelsen för hur det är att som kvinna arbeta som högskolelärare och hur olika erfarenheter och högskolan som miljö påverkar detta arbete. Erfarenheterna kommer från lärarnas arbete inom högskolan och från deras uppväxt och skolgång.

Metodisk ansats

Studien är induktiv, dvs. jag försöker följa upptäckandets väg. Genom att lyssna på lärarnas berättelser, tolka och analysera dem försöker jag förstå vad det innebär att arbeta som högskolelärare. Själv har jag tio års erfarenhet av arbete inom högskolan och därigenom påverkas troligen tolkningen av min egen kunskap och erfarenheter av mitt arbete.

Urval

Jag började med att genomföra intervjuer med sex deltagare (fem kvinnor och en man) i en av kurserna och valet av dessa intervjuerpersoner var ett riktat urval utifrån vissa kriterier. Genom den utbildning de deltog i hade jag viss kunskap om dem. När jag valde dessa sex informanter ville jag ha lärare som hade olika erfarenheter, jag sökte en heterogen grupp. De jag valde kom från följande verksamheter: en naturvetenskaplig yrkesutbildning, där en majoritet av studenterna är mycket duktiga och ambitiösa flickor och en teknisk högskola där andelen kvinnor ökar särskilt när det gäller högskoleingenjörsutbildningar. Dessa båda var kriterier utifrån könsfördelning bland de studerande. Ett annat kriterium med studentperspektiv fick lärarutbildningen utgöra. Studentgruppen där blir mer och mer heterogen och sär-

skilda insatser riktas mot studenter som har språksvårigheter, både avseende att de kan ha annat modersmål än svenska och att de kan ha läs- och skrivsvårigheter. En lärare från Stockholms universitet valdes utifrån att ämnet är litet och enbart finns där. Dessa fem lärare kommer ifrån etablerade universitet och högskolor i en storstadsregion, därför valdes också en lärare från en mindre högskola. Detta var början till en induktiv studie och när dessa intervjuer var genomförda fann jag intressanta resultat, som jag ville bearbeta vidare, avseende de fem kvinnorna som intervjuats. Dessa kvinnor, som framgår nedan, var relativt väl etablerade i den akademiska världen och när det i nästa kurs deltog två relativt nya lärare valde jag att komplettera mina intervjuer med dem. Dessa två kvinnor kommer från ett större universitet och representerar ett humanistiskt och ett naturvetenskapligt ämne. Sammantaget utgår alltså studien från intervjuer med sju akademiska lärare som också är kvinnor. Intervjun med den man som jag också gjorde vid första intervjutillfället har jag valt bort under det fortsatta arbetet (se inledningsavsnittet).

Genomförandet av intervjuerna

Intervjuerna var öppna och kvinnorna berättade om sin barndom, uppväxt, utbildning, sitt arbete inom högskolan och något om sitt privatliv som vuxna. Intervjuerna gjorde antingen på kvinnornas arbetsrum eller på mitt arbetsrum. De berättade öppet utifrån att jag på ett papper visade att i nedre vänstra hörnet är du född och någonstans uppe till höger befinner du dig nu – vägen hit har säkerligen inte gått rakt, utan fram och tillbaka, upp och ner – vill du berätta om det? Jag lyssnade medan de berättade och hade vissa frågor som jag ställde för att förtydliga deras berättelser. Intervjuerna tog ungefär en timme och spelades in på band. Intervjuerna är en form av livshistorieberättelser,

enligt Salminen-Karlsson (1994) ger sådan intervjuer ofta möjlighet att både relatera människors utveckling och förändring till rörelser inom samhällsstrukturen liksom att se deras möjligheter att påverka och förändra samhälleliga strukturer. I min doktorsavhandling (Wingård, 1998) genomförde jag liknande intervjuer med åtta kvinnor som arbetade som grundskolerektorer. Jag fann då att metoden gav kunskaper som troligen varit svåra att erhålla på annat sätt.

Analys och tolkning

Varje intervju är transkriberad ordagrant. Utskrifterna omfattade 10–15 sidor vardera. Därefter har jag bearbetat materialet genom att läsa utskriften flera gånger, sökt och funnit mönster eller teman i det. Dessa teman eller mönster är: *uppväxt och skoltid, högskolestudier och arbete i högskolan, privatliv, genus, lärarnas syn på dagens studenter, motstånd och självständighet samt strukturernas betydelse*. Jag återkommer till dem i min diskussion.

Oftast brukar man i ett stort intervjumaterial redovisa dessa teman eller mönster i resultatdelen (se t.ex. Kvale, 1997, Widerberg, 2002). Jag har i stället valt att sammanställa en berättelse om varje kvinna, eftersom jag anser att det blir mer intressant att läsa och dessutom ger en helhetsbild av varje intervjuperson. Namnen i berättelserna är fingrade och varje intervjuad kvinna har läst sin egen berättelse och några av dem har gjort smärre justeringar som jag tagit hänsyn till. Genom min tolkning och värdering av intervjumaterialet har jag tagit bort en stor del av det och valt det som svarar mot de teman som jag tar upp i det avslutande diskussionsavsnittet.

Resultat – De sju kvinnornas berättelser

Här redovisar jag de sju kvinnornas berättelser utifrån de teman som jag återkommer till i diskussionsavsnittet. Intervjuutskriften var på 10–15 sidor och jag har koncentrerat dem till ca en sida.

Lena

Lena är född 1950. Under sina första år bodde hon mycket hos sin farmor och farfar och hos sin mormor eftersom pappan studerade och jobbade i perioder och mamman arbetade. När Lena föddes hade pappan 7-årig folkskoleutbildning, men avlade under Lenas uppväxt både studentexamen och en akademisk examen. Att växa upp på det sättet anser Lena varit mycket fördelaktigt, hon har fått ett stort självförtroende och både farmor och mormor beskriver hon som varma kvinnor, som bjöd på sig själva och satte Lena i centrum. Skoltiden beskriver hon som positiv, hon var van att anpassa sig och blev tidigt något av en hjälpfröken. Sina lärare ser hon som okonventionella och som vågade gå emot strömmen. Hon berättar om en flyktingflicka som kom till klassen och hur hon fick uppdrag att hjälpa henne med språket. Lena har alltid sett skolan som positiv ”... jag försökte alltid se något bra med undervisningen, se något som jag kunde lära mig, även om jag tyckte det var tråkigt och meningslöst”. Estetiska ämnen har alltid intresserat Lena och hon ser också estetiska lärprocesser som viktiga och delvis bortglömda i dagens skola. Lenas gymnasietid blev till en början lite bekymmersam, hon placerades på ett gymnasium där hon inte trivdes, försökte anpassa sig, men insåg att det inte gick. Efter ett år bytte hon gymnasium och upptäckte att hon låg långt efter sina klasskamrater, men kom till en progressiv skola med mycket projekt-

arbeten och grupparbeten och kände sig väl tillrätta. Efter gymnasiet blev det lärarhögskolan för Lena. Hon hade gärna fortsatt med en estetisk utbildning, men mamman tyckte att det inte är något riktigt yrke och då insåg Lena att lärare var ett yrke där hon kunde kombinera estetiska ämnen med teoretiska ämnen.

Efter utbildningen har Lena arbetat som lärare i mer än tio år. Hon gick ett år på en konstnärlig utbildning, där hon träffade sin nuvarande man. De fick ett barn och då var Lena hemma drygt ett år. Efter det började hon jobba lite grann på högskolan, hade ansvar för några kurser. Därefter gick hon ytterligare en vidareutbildning på drygt ett år. När den utbildningen var avslutad började hon i princip att arbeta heltid på högskolan och fick fast tjänst som universitetsadjunkt för snart 10 år sedan. Idag är Lena också doktorand på halvtid.

Lena undervisar dels inom ordinarie program, men också i en del uppdragsutbildningar som vänder sig till redan yrkesverksamma, en form av kompetensutbildning för deltagarna. Pedagogiskt arbetar Lena med att utgå från studenternas erfarenheter. Det kan dock vara svårt att få studenterna att inse eller förstå ett sådant arbetssätt .... ”alltså att de verkligen ser sina kamrater som kunskapskällor”. Samtidigt menar Lena att genom att student – deltagargrupperna är så heterogena är de nödvändigt att utveckla ett sådant arbetssätt. I en grupp kan finnas unga studenter som kommer direkt från gymnasieskolan tillsammans med deltagare som har arbetat 10–15 år. Lena ser det som en utmaning och ett sätt att utveckla högskolepedagogik.

När Lena jämför dagens studenter med sin egen studietid tycker hon att de är mer olika varandra, dels kommer de från olika kulturer, dels har flera av dem olika former av inlärningssvårigheter. Dagens studenter kan ha olika former av diagnoser och det finns särskild hjälp för dem att tillgå medan, ”vi fick gå på läkarundersökning och intyga

att vi såg bra, hörde bra osv.”. När Lena läste på högskolan kom alla studenter från gymnasiet teoretiska linjer och var vana att studera och läsa och skriva, det gäller inte heller för alla av dagens studenter. Lena kan se detta som ett problem: vissa kollegor har svårt att acceptera att studenter kan ha dyslexi eller svårighet med svenska språket på grund av utländsk härkomst och studenterna kan därigenom känna sig diskriminerade. Men även själv ser hon ett etiskt dilemma: studenternas rättigheter i relation till ett framtida yrke med olika krav .... ”är det klokt att studera på högskolan om man har de stora svårigheterna?” För Lena blir det också en fråga om teori och praktik, en del kanske fungerar bra i sin blivande verksamhet, trots att de inte klara sina teoretiska prov tillfredsställande, funder hon och ger några exempel från sin egen högskolelärarpraktik.

Margareta

Margareta är född 1955. Margaretas båda föräldrar är akademiker. Genom framförallt faderns forskning och arbete flyttade familjen mycket under Margaretas uppväxt, först under hennes gymnasietid fick fadern en fast tjänst där familjen blev stationär. Margareta upplevde skolan som rolig och säger ”att jag vill inte säga att jag var duktig, men jag var väldigt nyfiken”. Efter studentexamen var det självklart att hon skulle läsa vid ett universitet och vid ett riktigt universitet enligt fadern. Hon utbildade sig till jurist och hamnade på länsrätten för sin tingsmeritering och fick så småningom en tjänst som kansli-chef på domstolsverket. Chefsarbete i form av budget, administration och personalfrågor fann hon inte särskilt stimulerande, däremot att interntutbilda personalen.

Några av hennes kurskamrater började vid en högskola och kontaktade Margareta och undrade om hon inte ville ingå i deras grupp, de hade bildat en juridisk grupp för att undervisa, ”coatcha” eller ”supporta” högskolans grundutbildningar. Margareta skulle kunna bidra med beskattnings- och förvaltningsrätt och ”så är det jättekul här, det är liksom inga tider och ingen ordning och här kan vi ha trevligt”. Margareta tog tjänstledigt och började på högskolan och det var ”jät-tetrevligt, men otroligt jobbigt, det fanns ingenting och allt skulle skapas” och det var ”rätt mycket vilda västern över det hela”. Det fanns inga regler och gruppen fick anställa och bygga och skapa utbildningarna.

Efter drygt två år fick Margareta erbjudande om ett nytt chefsarbete inom riksskatteverket och lämnade högskolan. Chefsjobbet var intressant i början, men när det blev rutin insåg Margareta att ingen i hennes omgivning kunde ge ny kunskap och stimulera henne och då blev arbetet tråkigt. Hon tog då kontakt med en annan högskola och började arbeta där i början av 1990-talet. Där har hon nu en fast universitetsadjunktstjänst. Vad gäller arbetet på högskolan säger hon: ”Här har det aldrig blivit tråkigt, det rör på sig så mycket så man hinner aldrig få den där känslan av att man kan allt. Det rör på sig hela tiden och så träffar man otroligt många intressanta människor och man lär sig något varje dag och jag tycker att många av studenterna lär en fantastiskt mycket och man får nya insikter.” I början var Margareta fokuserad på faktainnehållet i sina kurser men allt eftersom har hon blivit mer och mer intresserad av hur hon presenterar innehållet och hur det tas emot av studenterna. Hon har fått en del erbjudande om andra chefstjänster men tror att det är svårt att hitta ett arbete som är så stimulerande som att arbeta inom ett akademiskt lärosäte.

När vi talar om forskning och utbildning ser Margareta att det lätt blir separata delar som inte alltid berikar varandra. Själv har hon gjort några mindre projekt, som hon kunnat använda i undervisningen på olika seminarier, men det är svårt att få det att gå ihop tidsmässigt. För att kunna forska måste man avstå undervisning och tvärt om. Hennes erfarenhet säger också att duktiga forskare inte alltid är duktiga att undervisa. Hon funderar över ”om det beror på att forskare inte vill undervisa eller om de inte kan”. En del av problemet att få ihop forskning och undervisning tror Margareta är: ”att de som forskar tycker undervisning verkar enkelt och de som bara undervisar tycker att sitta där och läsa en bok är väl inget .... och så möts de aldrig riktigt”. Vi kommer också in på juridik som ämne och inser att kunskapsutvecklingen inte så ofta sker genom forskning, utan ämnesinnehållet förändras genom olika statliga beslut. Det kommer ständigt nya lagar, vilket innebär att mycket tid går åt till att läsa nya lagtexter.

Margaretas undervisning riktar sig till många olika program inom tekniska utbildningar, vårdutbildningar, företagsekonomiska utbildningar, lärarutbildningar m.fl. Hon tycker att studerandegruppen har blivit äldre och äldre, många, särskilt kvinnor, börjar utbilda sig relativt sent i livet. Många av dem har barn och familj som de också tar hand om under sin studietid, ”det är så att man får dåligt samvete” säger Margareta. Kvinnorna är också i majoritet bland studenterna utom på de tekniska utbildningarna. Dessa utbildningar minskar dock i antalet studerande och därmed försvinner män ifrån högskolan. Margareta skiljer ut studerande som bara är där för att få sina poäng och de som är där för att lära sig. Den senaste gruppen är oftast äldre och har ett genuint intresse för vad de lär sig. De har också egna erfarenheter som de ofta tar upp och bearbetar i undervisningen. När Margareta jämför med sin egen studietid tycker hon att dagens studenter är bättre

genom att de vet vad de vill och duktiga på att kräva saker. ”Över huvud taget är de mer reflekterande” säger hon.

Vad gäller högskolan som arbetsplats tycker Margareta att ”det är underliga arbetsplatser som ställer otroligt höga krav på människor som ska arbeta där. Jag tycker det är hemskt att se att en hel del väldigt duktiga människor, ämnesmässigt kompetenta och duktiga, inte klarar av den här miljön .... Den här icke-styrningen som finns”. Hon menar att ledarskap saknas, vilket kan leda till att ambitiösa människor arbetar ihjäl sig, ingen ser vad de gör eller om det inte fungerar finns det ingen som stödjer och hjälper till. Allt detta ligger, enligt Margareta, på ämnesgruppen och kollegorna där. Formella arbetsledare saknas, liksom tydliga ramar för arbetet. Den frihet som detta ger uppskattas av många, men om något inte fungerar leder det ofta till att personen ifråga slutar sitt arbete. Margareta jämför med hur coachad hon själv blev under sin tid på domstolsverket.

Margareta är gift med en man från studietiden. Han har följt med henne i alla hennes flyttningar och inte haft några svårigheter att få arbete. De har två barn, födda på 90-talet. Margareta vara bara hemma några månader, resten tog maken ut som pappaledighet. ”jag passar inte att vara hemma” säger Margareta.

Johanna

Johanna är född 1949. Hennes föräldrar har ingen gymnasial eller akademisk utbildning. ....”det fanns inga böcker hemma, som jag kan minnas” säger Johanna. De bodde på landet och hennes morföräldrar hade haft en bondgård, där de levde i storfamilj, men jordbruksmarken var såld. När hon började skolan tyckte hon det var ”toppen”, det var roligt och hon älskade skolan. Efter sex år i små- och folkskolan fortsatte hon i flickskolan. Det var mamman som gav henne stöd att fort-

sätta att läsa, hennes pappa tycket att ”ungen ska jobba”. Hon tog studenten på samhällsvetenskaplig linje och året efter kompletterade hon med naturvetenskapliga ämnen för att söka in på en naturvetenskaplig yrkesutbildning, där hon började året efter.

Studietiden upplevde hon mycket positivt, både studierna och det sociala umgänget. Efter några år träffade hon sin blivande man och under fjärde studieåret fick de sitt första barn. Maken var studiekamrat med Johanna. Efter ytterligare två år fick de sitt andra barn. Johanna fullföljde sina studier i normal studietakt. Maken och Johanna delade på barnpassningen och de hade också en dagmamma som kunde ta hand om barnen dygnet runt. När studierna var avslutade arbetade Johanna knappt ett år inom sitt yrke, men fann att de var svårt att kombinera sitt yrke med att vara småbarnsförälder. Hon fick då arbete som lärare på denna yrkesutbildning och arbetade i flera år halvtid. Förutom att sköta hem och barn ägnade hon den andra halvtiden till konstnärlig verksamhet, som är ett stort intresse hos henne. När barnen var i 10-års åldern blev hon ensamstående och började då arbeta heltid för att kunna försörja sig och barnen.

Från början har hon tyckt mycket om att undervisa. Under 80-talet forskade hon mycket under några år, vilket ledde till disputation 1992, ”men hjärtat ligger i utbildningsfrågorna” säger hon. Universitetslektoratet innebär tjänstemässigt att 50 procent är undervisning och 50 procent är forskning, detta betalas av universitetet där hon tjänstgör. Sedan behövs externa forskningsmedel för olika experimentella undersökningar. Under de senaste 10 åren har hon blivit mer och mer intresserad av pedagogik och sökt medel från universitetets pedagogiska avdelning. Hon har med dessa medel följt studenterna från första till sista året på utbildningen. Deras syn på kunskap, inlärning, vem som styr vad de läser och deras syn på sitt blivande yrke. Dessut-

om har Johanna varit med och utvecklat utbildningen, bland annat genom att införa PBL, företrädesvis under det första studieåret. Just nu arbetar hon med utvärdering av detta utvecklingsarbete.

Hon uppskattar friheten i sitt arbete .... ”jag har möjlighet att välja, jag kan jobba med det som intresserar mig.... jag trivs så otroligt väl med allt jag gör, att jag har en sådan frihet att välja...” Forskningen kommer dock i andra hand för utan undervisningen skulle det inte gå ihop sig ekonomiskt på den institution hon arbetar.

När det gäller studenterna så har andelen kvinnor ökat markant sedan hon själv gick utbildningen. Johanna säger att flickorna är mycket ambitiösa.... ”de är världsbäst på att läsa”. Samma ambition lägger de också ner på att träna sin kropp, vilket innebär att någon kvinna alltid är skadad av för mycket träning. I lärargruppen ser man detta som ett problem, men samtidigt ökar kraven, studenterna kräver mer och mer och lärarna är också väldigt ambitiösa. Målen höjs, nya moment kommer till, samtidigt som det är svårt att ta bort något av det gamla. Utvärderingen av det problembaserade undervisningssättet tyder på att det arbetssättet inte minskat på studenternas arbetsbörda, snarare läser de ännu mer för de vill inte komma oförberedda till ett basgruppsmöte. Utvärderingen visade också att flertalet studenter tyckte det var bättre med traditionella föreläsningar där lärarna talade om vad de skulle läsa och lära sig.

Johanna sitter med i fakultetsrådet och i studiesociala enheten .... ”jag vill kunna vara med och påverka....” säger hon. Hon vill fortsätta att lära sig mer om pedagogik och har även ett relativt nyväckt intresse för genusforskning....”vi har ju egentligen ett uppdrag att försöka förändra den här sneda könsfördelningen, men det är inte så lätt. Men det är intressant att fundera .... händer det något med utbildningen, händer det något med yrket är det så att det blir ett låglöneyrke.... Så-

dant där skulle jag vilja jobba med. Så jag drar mig lite ifrån min egentliga profession. Jag tycker att de här övergripande frågorna är mer intressanta,”

Birgit

Birgit föddes 1953. Hennes pappa var akademiker och modern yrkesarbetande. Grundskolan fungerade inte speciellt bra för Birgit.... ”jag hade dåliga betyg och dåliga lärare, jag tror att det hängde ihop”. Hon kom inte in på gymnasiet, utan började arbeta och läste på kvällsgymnasiet. Därefter läste hon en fristående kurs i juridik och flyttade så småningom till ett annat universitet där hon gjorde färdigt sin juristutbildning. Birgit lever i ett samboförhållande. Hon har inga barn.

Under studieåren var hon med och byggde upp kvinnohögskolan, där man arbetar med en mängd olika ämnen utifrån feministisk pedagogik. Enligt Birgit utmärks feministisk pedagogik av att man försöker undvika maktmedel, en förutsättning är också att det bara är kvinnor på dessa kurser. ”.... det handlar inte om att bli kompis med någon utan det handlar om att var och en behåller sig, med full respekt, och en grundsyn av att det alltid finns ett genusperspektiv”.

Birgits egna studievägar är lite ”krokiga” hon har skrivit två lic.-avhandlingar på olika universitet och efter att ha arbetat några år utanför universitetet återkom hon och skrev en doktorsavhandling. Nu arbetar hon som universitetslektor, dock inte i juridik, utan ett närliggande ämne. Ingen av hennes avhandlingar har haft genusperspektiv, ... ”utan det var karriärplanering”, säger Birgit.

Könsfördelning bland studenterna är 60 procent kvinnor och 40 procent män. Detta ser en del av Birgits kollegor som ett problem .... ”men de säger inte varför”. Birgit erinrar sig sin egen studietid på 70-talet då könsfördelningen var åt andra hållet och det var ingen som

såg det som ett problem, menar hon. Studerandegruppen är heterogen avseende förkunskaper. Vad gäller A-kursen kommer lite drygt hälften direkt från gymnasiet och ungefär 40 procent har läst minst 120 poäng i annat/andra ämnen. Det finns också studenter som avlagt en akademisk grundexamen. ”Om man skulle måla upp något som en utmaning, skulle jag säga att just det är det” säger Birgit. Olikheten märks framförallt när studenterna kommer till uppsatsskrivandet. Det finns många studenter som har svårigheter att skriva svenska, flera av dem har utländsk bakgrund och Birgit ser detta som ett stort problem eftersom institutionen saknar kompetens att hantera dessa svårigheter och många studenter är omedvetna om sina språkliga problem.

När hon jämför dagens studenter med sin egen studietid tycker hon att studenterna på 70-talet var mycket mer radikala och de ville stå på de svagas sida, nu är det polisintresse, kändisintresse och programledarintresse som driver flera av dem. De är också mycket mindre kritiska, ”de tror allt som står i tidningen”. Studenter kan till och med använda Metro som referens i en C-uppsats. Birgit tror inte att dagens studenter är latare, men de har mer att göra, de gör fler saker och har svårt att fokusera sitt intresse. De är också mer individriktade. På 70-talet var kollektivet viktigt, idag är det individen som står i centrum. Detta visar sig bland annat genom att de inte vill göra grupparbete eller skriva C-uppsatser tillsammans. Birgit menar också att det är mycket lite debatt och diskussioner mellan studenterna.

Birgit är intresserad av undervisning, men tycker att undervisningsdelen i tjänsten är underbetald. ”När man undervisar gör man gratisarbete, den avsatta tiden räcker inte till utan man får ta till sin fritid”, menar Birgit. Hon tycker att motsättningen forskning – undervisning är märklig, undervisningen skulle ju kunna vara en del av forskningen. Det skulle ju vara möjligt att testa olika metodiska tankar i stu-

dentgruppen, men det görs inte, menar Birgit. Doktoranderna i hennes ämne har en forskarkurs i det aktuella ämnets pedagogik och på så vis har undervisningen fått ett uppsving och undervisning har blivit ett roligt område för institutionens forskarstudenter.

Terese

Terese är född 1962. Hennes pappa är akademiker, han har en naturvetenskaplig yrkesutbildning. Mamman har varit hemmafru under alla år. Terese var duktig i skolan, även om hon säger att hon var slö och hade lätt för sig.... ”jag var inte speciellt målinriktad eller driven, utan gjorde minsta möjliga och hade jättebra betyg.” Hon säger att hon festade en del under gymnasietiden och gjorde saker som hon kanske inte borde ha gjort. Efter studentexamen började hon läsa på annan ort och efteråt har hon förstått att det var viktigt att komma hemifrån. Hon läste samma naturvetenskapliga yrkesutbildning som hennes pappa hade eftersom han menade att flickor inte passade i det yrket. Hon anser själv att valet av utbildning var en protest mot pappa. Under fjärde studieåret blev hon egentligen för första gången fascinerad av ett ämne, beroende på en ung föreläsare. Hon kom att göra sitt examensarbete hos honom och fortsatte och påbörjade forskarutbildning med honom som handledare, efter några år gifte de sig. Efter sex år disputerade Terese med maken som handledare, en situation som inte var speciellt bra enligt Terese.... ”jag var ju uppbunden åt två håll”. Strax efter disputationen fick hon sitt första barn och var hemma drygt ett år. Maken fick erbjudande om tjänst i USA och de flyttade dit. Där fick Terese också jobb på ett universitet och efter ett år föddes deras andra barn. Terese var hemma 5 månader och sedan fortsatte hon sitt arbete. Barnen sköttes av en barnflicka. Sitt äktenskap upplevde hon som att ”allting är på hans villkor”. Efter två år i USA återvände de

till Sverige och Terese fick så småningom arbete som universitetslektor. Äktenskapet var dåligt, men det tog några år innan hon orkade bryta upp och flytta till annan ort, där hon också fick tjänst som universitetslektor.

Hennes universitetslektorstjänst består till största delen av undervisning och administration. Tillsammans med ett arbetslag har de ansvar för ett program. ”jag har aldrig haft så bra arbetskamrater att jobba med i hela mitt liv” säger hon.

Terese talar mycket om spelet i den akademiska världen. Redan under doktorandtiden såg hon att miljön till viss del utmärktes av att man skulle slå ut varandra. ”Det passar mig dåligt eftersom jag är en person som gillar att samla folk och göra saker tillsammans”.... ”jag tycker inte om sådana här konflikter och strider där folk är elaka och kommer åt varandra”. På sin nuvarande arbetsplats sitter hon i fakultetsrådet och ser återigen spelet .... ”jag vet vilka som är arga på varandra och vilka som ser upp till varandra och hur hierarkin ser ut och vilka som har konflikter”. Hon ser ett mycket starkt maktspel i fakultetsnämnden där makt och härskartekniker gör att framförallt studentrepresentanterna och kvinnorna tystnar (tystas).

Tereses syn på dagens studenter är att de är individer allihop och olika, men de är väldigt medvetna om sina egna möjligheter och rättigheter. När hon jämför med sin egen studietid menar hon att om hon misslyckades på en tentamen så var det hennes eget fel, dagens studenter ser det snarare som det är lärarnas fel, att lärarna har ansvaret för att studenterna ska klara sina studier. Studenterna ska hinna allt innan de är 23 år, så de är okoncentrerade. De är omedvetna om genusfrågor. Terese har försökt att genomföra olika genusseminarier med studenterna, men det tycks inte ha påverkat dem. Terese tycker inte att hennes studenter bara är intresserade av att klara sina tentami-

na, utan de vill verkligen förstå och lära sig. ”På så sätt är det roligt att undervisa dessa studenter”. För att kunna möta en mer heterogen studentgrupp har de ändrat sin pedagogik från storföreläsningar till att studenterna arbetar mer och mer i grupper och seminarier.

Utbildningen där hon arbetar leder till en professionsutbildning och kontakten med forskningen är relativt liten, någon gång bjuds forskare in som föreläsare på kurserna. Däremot finns ett starkare samarbete med blivande arbetsgivare och representanter från näringslivet bjuds oftare in till undervisningen. Själv har hon ingen tid för forskning, enda sättet att få egen forskning är om hon kan få externa forskningsanslag.

Siv

Siv föddes 1973 i ett annat land och kom till Sverige med sin mamma när hon skulle börja grundskolan. Mamman har ingen utbildning, hon arbetade på kontor. Siv har alltså ett annat modersmål, något som inte märks idag. Flytten innebar att hon var tyst i ett halvt år, sedan började hon tala svenska. Detta har inneburit att hon har ett stort intresse för språk och kommunikation. Hon började skolan och tyckte att det var roligt .... ”jag har alltid tyckt att skolan har varit rolig”.... och hon minns fortfarande sin första lärare. Mamman och hennes sambo, som inte heller har någon högre utbildning, stödde Siv att läsa vidare, i första hand på gymnasiet. Gymnasiet blev lite av en besvikelse, studierna var inte inspirerande. Ett undantag utgjorde några lärare som påverkade Siv att bli intresserad av franska och litteraturhistoria. Detta fick till följd att hon började läsa franska på universitetet .... ”jag visste inte ens att universitetet fanns, jag visste inte var det låg förrän sista terminen på gymnasiet”.

Siv är gift sedan knappt ett år. Hennes man är forskare i ett närliggande ämne och de träffades genom att de båda arbetade i samma forskningsprojekt.

Hon visste alltså inte vad hon skulle bli, började läsa franska och arbeta halvtid, fick egen lägenhet och upplevde att det var skönt att själv få sätta struktur på sin tid. Efter att ha funderat och provat på en del andra ämnen blev det ett naturvetenskapligt ämne som Siv kom att fortsätta med. Studenterna bildade en grupp som samarbetade och hon behövde inte längre vara så ”tråkigt presterande”. Nu, som lärare i samma ämne, försöker hon undervisa på liknande sätt.

Efter en magisteruppsats och försök till arbete utanför akademien ”halkade jag verkligen in som doktorand i ett projekt”. Det fungerade dock inte med den handledare som var utsedd utan Siv hoppade av. Något som har fått henne att fundera mycket på den akademiska världen och kvinnors möjligheter att protestera. .... ”jag har inga svårigheter att säga emot folk, det spelar ingen roll om dom är professorer.... men jag märker att också i universitetsvärlden så blir man tagen för bråkig eller stökig eller avvikande, särskilt som kvinna förväntas man liksom sitta och nicka...”. Avhoppet fungerade och efter en tid fick Siv ingå i ett nytt projekt med en annan handledare där hon disputerade inom fyra år, allt enligt Tham-reformen 1998.

Efter disputationen har hon ett post.-doc.-stipendium, vilket ”inte är optimalt för en kvinna i fertil ålder”. Några tjänster tycks inte finnas utan genom externa anslag till olika projekt tror hon att hon kan hålla sig kvar men utan anställningstrygghet. Siv ser sig som forskare och inte lärare. Även om hon är intresserad av pedagogiska frågor så är det forskning hon vill arbeta med, men framtiden är oviss och tycks lösa sig en termin eller ett läsår i taget.

Monica

Monica föddes 1965. Hennes föräldrar har ingen akademisk grundutbildning, men båda har det som idag räknas till högskoleutbildningar. Särskilt Monicas pappa har gjort det man kan kalla karriär inom sitt yrkesområde och därigenom avancerat till ett chefsarbete. Monica berättar att när han höll tal på hennes disputation så raljerade han med att han aldrig tidigare satt sin fot på ett universitet. Mamman arbetade halvtid tills Monica var ungefär 12 år och efter det började hon utveckla sig inom sitt yrke, läste vidare och har idag en akademisk examen. Monica var hos en dagmamma fram till hon fick börja i lek-skolan som 5-åring. I låg- och mellanstadiet fungerade skolan bra, Monica hade lätt för sig i skolan. Högstadietiden blev dock mer problematisk, det var en stor skola och Monica kände sig ”osynlig”. Genom kompisar började hon ägna sig åt musikrörelsen och bli punkare, därmed blev hon mer synlig och kaxig, men kom också att sänka sina betyg i alla ämnen. ”Jag tror inte att det hade med mina prestationer att göra, det var något annat...” säger Monica. Gymnasiet tyckte Monica var ”pest” och hon mådde inte bra. Hon försökte byta gymnasium, men det gick inte. Efter ett år hoppade hon av, började på teaterskola och arbetade samtidigt för att kunna betala kostnaderna som det innebar. Efter ett år där fortsatte hon med ett konstnärligt ämne samtidigt som hon började läsa inom den kommunala vuxenutbildningen och skaffade sig på det viset högskolebehörighet. Efter det började hon läsa på universitetet, men träffade en man som också var konstnärligt intresserad. De gifte sig och började resa tillsammans och försörja sig på sina konstnärliga verksamheter. Det fungerade några år, men så kom lågkonjunkturen och jobben försvann och så småningom skilde de sig. Monica försörjde sig under den här tiden som lärare i sitt konstnärliga ämne. Efter bara något år träffade hon en ny man,

som hon gifte sig med och de fick barn snabbt därefter. När barnet var två år och började på dagis började Monica åter läsa på universitetet. Hon hade sex timmar om dagen till att läsa och tyckte det var rena lyxlivet. Som hon själv uttrycker det blev hon upplockad från C-nivån, i det samhällsvetenskapliga ämne hon läste, till forskarutbildningen. Det startade ett nätverk för att det ämnet hade få kvinnor som forskarstuderande, ”men det blev inte så mycket av nätverket, utan jag blev ganska ensam i själva forskningsarbetet”. Hennes handledare blev ”utbränd” efter några år och som Monica säger ”genom min egen driftighet såg jag till att skaffa en ny handledare” och även om det var slitsamt blev hennes avhandling färdig inom den stipulerade tiden. Ett år efter att hon disputerat blev hon arbetslös. Hennes man har också en akademisk utbildning inom det samhällsvetenskapliga området.

Monica känner att det är väldigt ensamt på universitetet och det är hierarkiskt och dålig arbetsmiljö. Framförallt är det dålig ledning, både prefekt och institutionsstyrelsen. Monica tror bland annat att det beror på att den som är prefekt saknar utbildning för att vara chef. Som doktorand har Monica upplevt att det varit svårt att få veta hur hennes anställning sett ut, ingen kunde ge klara besked. Vad händer med ”forskardagarna” om man är sjukskriven? var en av de frågor Monica hade svårt att få besked om. Som doktorand satt hon med i institutionsstyrelsen under några år och insåg att där fattas inte besluten, de fattades någon annan stans, men ingen visste var, när eller hur.

Vad gäller jämställdhetsfrågor tycker Monica att institutionen varit öppen. Hennes egen forskning har haft ett genusperspektiv och det har varit ”helt godkänt att göra det. Jag har blivit tagen på allvar”. Där emot är hon tveksam till om den kvinnliga professors forskning togs på fullt allvar. Männerna dominerar på institutionen, (ca 75 %) men

man har försökt att locka till sig fler kvinnor som doktorander. Nätverket som Monica beskrev ovan var ett sådant försök.

Monica har varit arbetslös knappt ett år och genom länsarbetsnämnden studerar hon vidare, men har just när intervjun genomförs fått ett arbete utanför den akademiska världen. När jag frågar henne om hon skulle gå tillbaka till universitetet om hon fick möjligheten säger hon nej.

Egen kommentar

Dessa sju berättelser ger en bild av de intervjuade kvinnornas liv. De är skrivna så att de teman jag fann i analysen av hela intervjumaterialet finns med. I diskussionsavsnittet som följer utgår jag från dessa teman och för en diskussion om vart och ett av dem. De sju temana är uppväxt och skoltid, högskolestudier och arbete i högskolan, privatliv, genus, lärarnas syn på dagens studenter, motstånd och självständighet samt strukturernas betydelse. Genom denna diskussion menar jag att förståelsen för högskolelärares arbete ökar, vilket var mitt syfte med studien.

Diskussion

De intervjupersoner jag valt har studerat eller studerar 20 poäng i ”Pedagogik i högre utbildning”. Detta är en fristående kurs som de valt utifrån eget intresse. Av de drygt 100 studerande som nu genomgått kursen är det bara ett fåtal som fått någon form av ersättning från sin arbetsgivare. Ett par av våra studerande har kunnat räkna några av kursens poäng inom sin forskarutbildning. Alla kursdeltagare har alltså varit intresserade av att fördjupa sina kunskaper om undervisning inom högre utbildning och de är också, möjligen med något undantag, intresserade av att undervisa. På så vis kan sägas att de kvinnor som den här studien handlar om inte representerar den traditionella bilden av dem som arbetar inom akademien, där undervisning rankas lägre än forskning och där i stort sätt alla karriärmöjligheter bygger på forskning.

Uppväxt och skoltid

Den bild av sin uppväxt som kvinnorna ger kan sägas vara trygg och stabil. Några av deras mödrar var hemmafruar medan de var små, enbart en fortsatte att vara hemma hela livet. Flera av deras mödrar hade yrkesutbildning, ett par var akademiker. Fler än hälften av deras pappor var akademiker.

Daghemmen/förskolorna var ännu inte utbyggda så kvinnornas egen barnomsorg bestod av dagmammor och äldre släktingar. Där emot har flera av dem gått i för- eller lekskola (det som idag heter förskoleklass). Deras uppväxt med en mamma som var hemma under endast en del av deras barndom speglar 1950- och 1960-talen. (Flertalet av dem växte upp då). Det var efterkrigstid och högkonjunktur och

kvinnor började i stor utsträckning att arbeta utanför hemmen. Det var också en tidsperiod som av Hirdman (2006) beskrivs som en tid då kvinnor skulle ha två roller, ett yrkesliv och ett familjeliv. Kanske är det också denna tidsanda som visar sig i att särskilt de av mödrarna som saknade egen utbildning var mycket måna om att deras döttrar skulle skaffa sig utbildning. (se nedan)

Högskolelärnarnas egen skoltid visar också på tidsaspekten, en har gått i flickskola, en skolform som försvann i och med att grundskolan infördes. De övriga sex har gått i grundskolan. Skolan beskriver de som positiv, i alla fall i början. De var duktiga och hade lätt för sig. Under högstadiet fick dock Birgit och Monica andra intressen och skolresultaten försämrades. De fullföljde inte gymnasiet utan började arbeta och läste så småningom in högskolebehörighet inom den kommunala vuxenutbildningen. De övriga avslutade gymnasiet, de flesta med bra betyg. Terese beskriver gymnasietiden som en tid då hon opponerade sig mycket. Mammorna, särskilt de som inte var gifta med akademiker, var måna om att döttrarna skulle skaffa sig utbildning och gav dem stöd i detta. Något som kan hänga samman med att de själva saknat yrkesutbildning och dessutom varit påverkade av debatten om kvinnors två roller (Hirdman, a.a.). Papporna har kanske haft egna möjligheter att studera, men inte tagit tillvara dessa möjligheter. Monica berättar om hur hennes pappa raljerade i talet på hennes disputation ("det är första gången jag sätter min fot på ett universitet"). En annan tolkning är att dessa män vill bevara den rådande genusordningen. När det gäller något äldre män, män som inte hade möjlighet av ekonomiska eller geografiska orsaker att studera och då andra utbildningsformer (t.ex. kvällsgymnasier) ännu inte var utbyggda i någon större utsträckning har stöttat både sina döttrar och söner att studera vidare (Wingård, 1998).

Högskolestudier och arbete i högskolan

Den enda som egentligen tvekade inför att läsa vidare på högskola eller universitet var Birgit, för de andra tycks det ha varit en självklarhet, även om de inte alltid vetat vad de skulle läsa. Siv och Monica, som också är de yngsta i gruppen, har provat på flera ämnen innan de bestämde sig eller hamnade i ett ämne där de kände att de passade. Högskolestudierna fram till grundexamen har sedan fungerat för samtliga inom förväntad studietid. De uppfyller det kriterium för kvinnor i akademien som Wold och Chrapkowska (2004) beskriver: de är duktiga och begåvade.

Lena och Margareta arbetade därefter flera år inom det yrke som de utbildat sig till och kom så småningom tillbaka till högskolan som adjunkter eftersom deras yrkeserfarenheter ansågs som viktig kunskap för högskolans undervisning. De högskolor de arbetar på har olika policy angående att ha universitetsadjunkter eller ej. Margaretas högskola satsar inte på att ha enbart disputerade lärare, därför har hon inte fått ekonomiska möjligheter till forskarstudier, det gör däremot den högskola där Lena arbetar och hon är nu doktorand på halvtid. Johanna arbetade knappt ett år inom det yrke hon utbildat sig till, men tyckte att det var svårt att kombinera med små barn hemma och sökte sig tillbaka till det lärosäte där hon utbildats, eftersom hon hade trivts bra och också tyckte om att undervisa. Hon fick efter några år fast tjänst som lärare och blev så småningom tillfrågad om att ingå i ett forskningsprojekt och skrev på så sätt sin doktorsavhandling. De andra fyra kvinnorna fortsatte inom högskolan, tre av dem, Terese, Siv och Monica, blev tillfrågade om att ingå i forskningsprojekt och blev därmed forskarstuderande direkt efter avslutad grundexamen. Ingen av dem säger att de själva sökt sig till forskarutbildning, att det var ett aktivt val att forska, utan det var tillfälligheter som yppade sig. Birgit säger

att hon höll sig kvar inom akademien eftersom hon var så intresserad av sitt ämne och skrev flera avhandlingar (två lic. avhandlingar och så småningom en doktorsavhandling). Birgit och Johanna tycks vara de som har gjort aktiva val för att få vara kvar inom högskolan. De andra säger att de blivit erbjudna arbete inom högskolan, i några fall är det blivande kollegor som erbjudit dem arbete. Detta väcker en fråga: Är det så att arbete inom akademien erhålls genom (rätta) kontakter? Ett annat sätt att förstå dessa utsagor visar Ehn och Löfgren (2004) som ser det som ett drag hos kvinnor i akademien att de är överraskade av att de lyckats så bra trots att de inte strävat efter karriär. I självpresentationer som skrivits av kvinnor och professorer säger dessa:

Det råkade bara bli så att de kom in på ett ämne som intresserade dem och som de visade sig ha fallenhet för. (s. 154)

Den så kallade Tham-reformen 1998 innebar att universiteten och deras institutioner skulle garantera forskarstuderande ekonomiska villkor för att avlägga en doktorsexamen på fyra år. Monica och Siv tillhör den gruppen. Terese som är något äldre, var på en högskola där man redan hade liknande tankar och fick en doktorandanställning på fyra år. Det som hänt dessa tre efter disputationen är att deras anställningar upphört. Terese blev barnledig och kom sedan in i ett forskningsprojekt innan hon lyckades få en tjänst som lektor. Siv ”hankar” sig fram i olika projekt med korta anställningstider, ”ingen bra anställningsform för en fertil kvinna” säger hon. Monica fick vikariera ett halvt år som lektor, men blev sedan arbetslös och lämnar nu arbetet på högskolan.

Det finns också en antydning till förändring inom det akademiska systemet där framförallt de två yngre kvinnorna talar om att det fått kämpa själva för att få sin avhandling skriven. De har båda bytt hand-

ledare och gjort det på eget initiativ. För en av dem innebar det också att hon kom in i ett nytt forskningsprojekt. De har också fått kämpa för att få betalt för den tid (4 år) som de ansåg sig ha rätt till. De av kvinnorna som disputerade tidigare berättar inte om sin tid när de skrev sin avhandling som en kamp utan snarare något som de gjorde för att det var roligt. Utifrån Birgits beskrivning framgår hur hon bytte ämnesinriktning tre gånger innan doktorsavhandlingen var färdig, något som troligen inte skulle kunna vara möjligt längre. Den fria forskningen eller att få forska inom ett ämne som man själv är nyfiken på tycks försvinna och som doktorand tvingas man in i forskningsprojekt och blir beroende av det och dess ledare. Detta tydliggörs i Högskoleverkets rapport (2001) "Livslångt lärande som idé och praktik i högskolan", där forskarstudier framställs som en utbildning för andra samhällssektorer och inte primärt för att fortsätta att forska och arbeta inom akademien. Taylor et al. (2002) pekar på farorna med det livslånga lärandet

Far from being liberatory and empowering, lifelong learning, it is argued, is a mechanism both for social control and for pathologizing the educationally unsuccessful. (s. 94)

Tendenser till detta är synliga i intervjuerna mellan de äldre och yngre högskolelärarna. Det tycks ha skett en förändring utifrån olika politiska och samhälleliga styrdokument under den tidsperiod som intervjupersonerna representerar. För Siv, Monica och Terese har forskarutbildningen varit en utbildning, de har inte i första hand haft som mål att bli lärare inom högskolan utan att bli forskare. Siv uttrycker detta tydligt, hon är utbildad forskare och inte lärare. Lena, Margareta och Johanna har börjat arbeta på högskolan för att undervisa, när det gäller Lena och Margareta var deras tidigare yrkeserfarenheter viktiga för högskolan, där deras kompetens efterfrågades. Johanna sökte sig till

högskolan eftersom hon var intresserad av att undervisa. Två av dem har sedan forskat, Johanna kom in i ett forskningsprojekt och Lena fick en doktorandtjänst eftersom hennes högskola har en målsättning att öka antalet disputerade lärare. För deras del kan forskarutbildningen ses som en intern kompetensutbildning. Margareta däremot arbetar på en högskola som inte satsar medel på att universitetsadjunkter ska kompetensutbildas till forskare. Detta senare visar på den frihet olika högskolor har att prioritera forskningsmedel. De flesta lärare inom akademien ser ett motsatsförhållande mellan forskning och utbildning. Det är svårt för de flesta att få ihop dessa två högskoleuppgifter till en helhet (Wingård, 2007). Det gäller också för kvinnorna i den här studien. Birgit beskriver hur hon tycker att forskning och forskningsmetoder borde kunna integreras i undervisningen, men hon säger också att intresset för detta hos kollegor är litet. Dessutom menar hon att undervisningstiden betalas dåligt. De andra kvinnorna i studien beskriver forskning och utbildning som två skilda arbetsuppgifter. De hade också olika mål när de började arbeta eller studera på högskolan, några av dem ville bli forskare, andra ville undervisa.

Privatliv

Privat är eller har alla varit gifta eller lever/levt i samboförhållande. Fem av dem har barn. Här syns samhällsutveckling vad gäller synen på gifta kvinnors arbete och utbildning. Markusson Winkvist (2003) skriver om de kvinnor från 1900-talets första hälft som disputerat och visar att av dem som disputerade under 1940-talet gifte sig endast 50 procent och för de tidigare disputerade var antalet ännu lägre. Det finns idag möjligheter att kombinera arbete, utbildning och familjeliv och det tycks inte heller vara någon nackdel att vara gift och ha barn

när man arbetar i akademien. Wold och Chrapkowska (2004) hänvisar till de amerikanska forskarna Astin och Bayer som fann att

....gifta kvinnor producerade fler vetenskapliga artiklar än ogifta och att barn var negativt för karriären för ogifta, men inte för gifta kvinnor (s. 341).

Det finns två mönster vad gäller kvinnorna i min studie och deras barnafödande, antingen födde de barn tidigt under studietiden till grundexamen eller så har de väntat med barnafödandet till efter disputationen eller när de varit etablerade på arbetsmarknaden. Två av dem tog ut mammaledighet längre än ett år, i ett par fall tog maken ut lika lång eller längre föräldraledighet. Barnomsorgen har varit förskola för de yngre medan de äldre kvinnorna oftast hade dagmammor till sina barn. Männen har de flesta träffat under studietiden och de har oftast samma eller snarlik grundutbildning. De har män med liknande utbildning, liknande arbete och som tagit stort ansvar för barnen vilket kan tolkas som att de lever jämställt med sina män. Detta gäller både de yngre och äldre kvinnorna i studien.

Av Welschs (2004) antologi framgår att kvinnorna med arbetarklassbakgrund i sina berättelser illustrerar

... the confines of mothering and housekeeping contrast sharply with the work of fathers and brothers who leave home to work – who in some cases, in comparison to mothers, appear to have some sense of leisure or interest beyond work (s. xx).

Detta kan stämma överens med Johanna som under flera år arbetade halvtid för att få tid med sina barn, men också ägna sig åt en konstnärlig verksamhet. Johanna är en av dem i min studie som kommer från arbetarklassen.

Genusfrågan

Genusfrågan intresserar kvinnorna. Flera tar upp den under intervjun men också inom kursens ram har de visat ett intresse för genusfrågorna. I det egna vardagsarbetet upplever de sig inte åsidosatta för att de är kvinnor, däremot ser det universiteten och högskolorna som relativt starka patriarkaliska organisationer. Terese sitter i fakultetsnämnden och ser ett starkt maktspel där makt och härskartekniker gör att studentrepresentanterna och kvinnorna tystas. Monica berättar om hur det som en kvinna, som är professor, publicerar inte anses lika högt värderat, som det hennes kollegor, som är män, skriver. De anställningsförhållanden som nydisputerade erbjuds är som Siv säger inte särskilt goda för kvinnor i barnafödande ålder.

Fraser (2003) talar om en tvådimensionell rättviseuppfattning för att få syn på jämställdhet mellan könen. Tanken utgår från principen deltagande på lika villkor, där för det första fördelningen av materiella resurser är sådana att deltagarna garanteras oberoende och inflytanden och den andra förutsättningen är att institutionaliserade kulturella värdemönster ska uttrycka lika respekt för alla deltagare. De intervjuade kvinnorna tillhör en välavlönad grupp i samhället, undantag är möjligen de unga kvinnor som har doktorandtjänster. Lönemässigt kan de sägas ha tillgång till materiella resurser, men Wennerås och Wold (2000) har visat att när det gäller fördelning av forskningsresurser så ges dessa i högre utsträckning till män än till kvinnor. Vad gäller den andra av Frasers (a.a.) förutsättningar ges flera exempel i intervjuerna på att kvinnorna inom akademien inte får samma respekt som män inom akademien. Detta stämmer också med Eliasson (2004) som visar på olika former av motstånd mot kvinnor i den akademiska världen och kanske framförallt mot kvinnors forskning. En analys utifrån Fra-

ser visar att jämställdhet ännu inte är uppnådd vare sig gällande omfördelning eller erkännande.

De intervjuade kvinnorna tycks dock vara medvetna om och uppmärksamma på rådande genusordningar och söker olika vägar för att förändra. Evas arbete med särskilda utbildningar, som bara vänder sig till kvinnor och Monicas genusperspektiv i sin avhandling är några enskilda exempel på detta. Det har också kommit fram inom kursens ram där de (och de andra kursdeltagarna) gärna diskuterade genusfrågor och sökte olika vägar för att om möjligt kunna förändra rådande genusordningar. De söker både kunskaper och strategier.

Lärarnas syn på dagens studenter

När det gäller dagens studenter, som de möter i sin undervisning, tycker de intervjuade att det är skillnad om de jämför med sin egen studietid. Inom alla ämnesområden har kvinnorna ökat. De beskrivs som mycket duktiga och ambitiösa inte bara i sina studier utan i allt de företar sig. Johanna säger att de är inte bara bäst på att studera utan också bäst på att träna. Dagens studenter är, enligt högskolelärarna, över lag mycket mer splittrade, gör en mängd olika saker; studerar, arbetar, tränar, har kärleksrelationer osv. De ställer också högre krav, håller reda på sina rättigheter och är individualister. ”De är individer allihop och olika, men de är väldigt medvetna om sina egna möjligheter och rättigheter”, säger Terese. Samarbete och kollektiva rörelser saknas i stor utsträckning, något som de intervjuade kvinnorna minns som något av det bästa med sin egen studietid. Studenterna vill inte heller arbeta tillsammans i olika former av grupparbeten och är inte speciellt diskussionslystna. Birgit jämför med sin egen studietid på 70-talet och säger att då var studenterna mycket mer radikala och ville

stå på de svagas sida, nu är det polis-, kläd- och kändisintresse som driver dem.

Studentgrupperna är också ofta heterogena avseende ålder, etnisk bakgrund och studieförmåga. Birgit menar att denna olikhet märks mest då studenterna kommer till uppsatsskrivandet, det är många som har svårigheter att skriva svenska och hennes institution saknar kompetens att hantera dessa svårigheter. Margareta beskriver hur kvinnor som har arbetat länge inom t.ex. vård- och omsorg börjar läsa i 40-årsåldern tillsammans med nyblivna studenter. Dessa kvinnor är mycket ambitiösa och har en stor erfarenhet med sig och det blir ett dilemma att som lärare undervisa i dessa heterogena studentgrupper. Lena beskriver ett annat dilemma, hur studenter med dyslexi och/eller språksvårigheter utbildar sig till lärare – kan man fungera som lärare i grundskolan med dyslexi? Terese tycker dock inte att hennes studenter bara är intresserade av att klara sina tentamina, utan de vill verkligen förstå och lära sig.

Antalet studenter har under den senaste 10-årsperioden nästan fördubblats. I massmedia förs ibland fram att studiekraven därigenom har minskat och att det är lättare att klara akademiska studier. Johanna ger en annan bild av detta. Hon beskriver sina studenter som mycket ambitiösa och att de ställer höga krav på lärarna, vilket gör att lärarna ökar kraven på studenterna. Johanna menar alltså, tvärt emot den gängse massmediabilden, att kraven på studenterna ökar.

Sedan 1970-talet är kvinnor som avlägger en grundexamen inom högskolan i majoritet (64 %) (Wold och Chrapkowska, 2004). Att så många studerande är kvinnor tar också flera av intervjupersonerna upp. På Johannas arbetsplats har särskilda medel utgått för att öka andelen män som söker till utbildningen. Även på Birgits arbetsplats diskuteras att kvinnor som studenter nu är i majoritet, men ingen kan

tala om ”varför det är ett problem att det finns fler kvinnor än män i studentgruppen”, uttrycker Birgit. Kvotering av män till högre utbildning diskuterar och kritiserar Wold och Chrapkowska (2004). Inom våra kurser har vi också fört dessa diskussioner och särskilt kvinnorna som deltagit i kursen anser att om männen försvinner, försvinner statusen i yrket och därför tycker de att det är viktigt att få män till alla utbildningar. En annan viktig sak är ju vad som händer med kvinnorna inom akademien efter avlagd examen. Det Wold och Chrapkowska (a.a.) visar, är att andelen kvinnor som innehade professorstjänst 2004 var 14 procent. Husu (1999) visar hur kvinnor som försöker göra karriär inom den finska akademien utsätts för det hon kallar en dold diskriminering. Troligen råder samma diskriminering i Sverige.

Motstånd och självständighet

Det som framkommer är att kvinnorna visar en egen självständighet i sitt arbete inom akademien. De anpassar sig, men finner också möjligheter att göra motstånd och/eller hitta egna vägar inom systemet. Motstånd visar både Monica och Siv när de på eget initiativ lyckas byta handledare. Johanna, Birgit, Margareta och Lena hittar de arbetsuppgifter som de vill arbeta med. Johanna uttrycker den frihet som finns, möjligheten att själv välja vad man vill arbeta med. Johanna har arbetat mycket med att förändra och utveckla grundutbildningen. Nu arbetar hon med ett stort utvärderingsprojekt. Birgit har varit med och byggt upp en kvinnohögskola, där enbart kvinnor är välkomna och där man arbetar med olika frågor utifrån feministiska perspektiv.

Flera av de intervjuade kvinnorna försöker också påverka beslut som fattas på olika nivåer inom deras högskolor genom att ingå i institutionsstyrelser och fakultetsnämner. Monica ifrågasätter dock var

besluten egentligen fattas, sker det verkligen i dessa demokratiska nämnder?

Kvinnorna har ett kritiskt förhållningssätt både till sitt arbete och till sin arbetsplats. Flera av dem ser hur männen styr och kvinnorna tystas (se avsnittet under genus) och försöker hitta olika strategier för att förändra detta. Deras kritiska förhållningssätt kan sägas stämma med skrivningarna i högskolelagen, där en viktig uppgift för högskolans verksamhet är att utbilda i kritiskt tänkande och att kunna ifrågasätta (SFS 1992:1434). Ehn och Löfgren (2004) uttrycker universitetens mission som att forskare och lärare har till uppgift att

...i en anda av tvivel utmana det givna och visa att det finns ett oändligt antal sätt att förstå världen, oss själva, våra relationer och handlingar (s.135).

Detta kan ses som ett annat sätt att visa på det kritiska förhållningssätt som bör omfattas av dem som arbetar inom högskolan.

Strukturernas betydelse

En organisation definieras av Bruzelius och Särvad (1995) som ett antal individer som tillsammans utför olika arbetsuppgifter för att nå vissa mål. Högskolan kan ses som en organisation som styrs av staten. Staten sätter målen och ger ekonomiska resurser till verksamheten. Genom att människor arbetar i organisationer utvecklas kulturer. Sådana organisationskulturer består av de uppfattningar, vanor, kunskaper och praxis som tillsammans bildar det accepterade beteendet i en organisation (Abrahamsson och Aarum Andersen, 1996). En organisationskultur utvecklas av dem som arbetar i organisationen, men påverkar också människorna i organisationen. Den utgör både hinder och möjligheter för vad som kan uträttas i en organisation. Hur en organisation styrs och organiseras kallas för dess struktur.

De intervjuade lärarna i den här studien arbetar inom högskolan. Tidigare har jag genomfört liknande intervjuer med åtta rektorer och kvinnor (Wingård, 1998), som arbetade i den svenska grundskolan. Sex av dem hade en akademisk grundexamen innan de genomgick lärarutbildningen, en av dem hade utbildats inom ett lärarseminarium och en hade en praktiskt/estetisk lärarutbildning. Ungefär samtidigt hade Gunilla Härnsten (Härnsten, 1999) en forskningscirkel med en grupp städerskor och intervjuade dem om deras liv och erfarenheter.

Genom att återgå till dessa tidigare intervjuer vill jag försöka få syn på de olika organisationernas eventuella betydelse för att bättre förstå dessa kvinnors arbete och erfarenheter.

Grupperna skiljer sig åldersmässigt; rektorerna och städerskorna är något äldre än högskolelärarna. Bland annat synliggörs detta i deras tidiga skolgång där bara en av högskolelärarna gick inom det så kallade parallellskolesystemet medan drygt hälften av rektorerna hade den skolgången. De gick alltså i skolan innan grundskolan var införd.

En märkbar skillnad mellan dessa tre grupper är hur de anpassar sig till överordnade, särskilt på arbetsplatsen. Rektorerna var mycket anpassningsbara, gjorde i stort sett det som deras chefer ansåg att de skulle göra. Högskolelärarna anpassade sig inom systemet, men hittade dessutom olika sätt att få göra det de var intresserade av medan städerskorna ställde krav både på vad de ville lära sig och hur deras arbete skulle kunna förbättras. De uppvisar en skala i självständighet. Städerskorna går samman och protesterar och hävdar sina önskemål, högskolelärarna lyckas prioritera och/eller ordna så att de får de arbetsuppgifter som de själva är mest intresserade av medan grundskolans rektorer helt anpassade sig till de uppdrag som deras chefer gav dem.

Det går naturligtvis att förstå dessa skillnader på flera olika sätt. En skillnad mellan rektorerna och högskolelärarna, som båda har akademisk utbildning, var föräldrarnas utbildningsbakgrund, där betydligt fler av högskolelärarnas föräldrar hade akademisk bakgrund. Detta kan kanske till dels förstås av ålderskillnaden, men tidigare forskning har också visat att läraryrket är det vanligaste yrkesvalet för studerande som saknar akademisk tradition i hemmet (Goodson, 1996). Den akademiska miljön är på så vis känd för högskolelärarna, vilket kanske gör att de kan finna egna vägar inom den. För rektorerna var skolan en känd miljö, men en miljö där de fostrats till att vara lydiga och duktiga.

Rektorerna tillträdde rektorstjänster relativt sent i livet. När vi diskuterade detta i gruppen uttryckte de: "Först barn och mannens karriär, sedan var det min tur". Det visade sig också att deras män, trots att de ibland hade lägre formell utbildning, nått längre i karriären och hade högre lön. Högskolelärarna hade skaffat barn antingen relativt tidigt, redan under studietiden, eller sent i livet. De hade med något undantag inte tagit ut den föräldraledighet de hade lagstadgad rätt till; antingen hade de delat barnomsorgen med mannen eller klarat den med barnflickor eller dagmammor, som om så behövdes kunde ha hand om barnen hela dygnet. Deras män kom oftast från samma ämnesområde och de hade träffats under studietiden. När vi diskuterade detta tillsammans i hela gruppen med högskolelärare instämde de i detta förhållande och uttryckte att om de som forskare (eller forskarstuderande) skulle ta ut full barnledighet skulle de komma efter i den akademiska karriären. Utifrån ett genusperspektiv skulle jag kunna påstå att högskolelärarna i det privata livet lever mer jämställt än rektorerna. Av min avhandling framgår att det var svårt att diskutera genusfrågor med rektorerna, de hade svårt att se könets betydelse både

i sitt privatliv och arbete. De såg ingen skillnad mellan män och kvinnor eller deras förutsättningar att utöva yrket. Högskolelärarna har ett betydligt större intresse för dessa frågor och ser att könet har betydelse i många sammanhang. De tycker att de som kvinnor har fått kämpa hårdare för sin position än männen som är kollegor har fått göra. Någon berättar i intervjun om hur patriarkatiskt hon upplever sitt deltagande i fakultetsnämnden, där männen har mycket svårt att lyssna på de kvinnor som är deltagare. Hon talar också om en av de högst uppsatta kvinnorna, som en som tvingats lägga sig till med ett manligt beteende. Detta kan också tyda på olikheter i organisationerna. Inom högskolan förväntas man arbeta hårt, barnafödande innebär att man kommer efter och stoppas i sin karriär. Efter Tham-reformen går det inte heller att börja forskarstudera när barnen börjar bli vuxna och mannen gjort sin karriär, vilket inte tycks ha varit något problem för rektorerna i grundskolan. De fick rektorstjänster trots att de var i 50-årsåldern.

En annan olikhet mellan grundskolan och akademien är deras traditioner. Skolans tradition är sedan förra sekelskiftet – en skola för Gud och fosterlandet – en institution som skulle fostra till lydiga och duktiga medborgare. En inriktning som under mitten av 1900-talet ändrades till en fostran till demokrati och goda samhällsmedborgare. Skolans organisation har varit (och är) tydligt hierarkisk och rektorerna som varit duktiga och välanpassade skolelever har fostras in i denna organisation och eftersom de inte haft andra yrkeserfarenheter fortsätter de som rektorer att anpassa sig till och utför de arbetsuppgifter som deras chefer förväntar sig av dem. De har inte tränats i att göra motstånd. Fostransaspekten har inte varit lika tydlig inom akademien. En viktig uppgift har däremot varit att utbilda till kritiskt tänkande och att själv som forskare ha ett kritiskt förhållningssätt. Kanske finns i

dessa olika traditioner ett motsatsförhållande som innebär att det går att förstå varför rektorerna har svårare att göra motstånd än vad högskolelärarna tycks ha.

Förutom detta har kampen för kvinnors plats inom akademien varit påtaglig under hela 1900-talet (t.ex. Markusson Winkvist, 2003, Fridh-Haneson och Haglund, 2004). Det är en kamp som fortfarande pågår och den märks tydligt hos de kvinnor jag intervjuat och hos övriga kursdeltagare. Rektorerna däremot ville inte se och/eller diskutera genusfrågan. I och med kommunaliseringen av skolan på 1990-talet ökade antalet rektorstjänster med mer än 60 procent och kvinnor kom att stå för denna ökning. De behövde inte kämpa för sin position utan det var snarare så att männen försvann från rektorstjänsterna i grundskolan.

Den hierarkiska styrningen som utmärker skolan är inte lika tydlig inom högskolan. Prefekten är oftast ledare för en institution inom akademien, av tradition har han eller hon utsetts av kollegorna inom samma institution och varit ”den främste bland de främste”. Det akademiska ledarskapet skiljer sig enligt Bjuremark (2002) från ett managementledarskap genom att det står för ett sökande efter gemensam förståelse. Kanske är det detta som speglar sig i det Margareta beskriver som ett svagt ledarskap. Ett svagt ledarskap kan dock också skapa möjligheter för de underställda att hitta egna vägar och på så vis styra sitt eget arbete. Den akademiska friheten och den hittillsvarande kollegiala ledningen har både för och nackdelar. Samtidigt beskriver flera av de intervjuade lärarna högskolan och dess ledning som patriarkatisk. De kollegor som utser varandra är ofta män och enligt Monicas utsaga fattas de viktiga besluten någon annanstans än i demokratiskt valda styrelser och nämnder.

Sedan 1990-talet styr staten med det som kallas mål- och resultatstyrning. Styrsystemet omfattar alla statliga myndigheter och organisationer och därmed både skolan och akademien. Det innebär också att båda organisationerna numera är utsatta för inspektioner och kontroller, Skolverket respektive Högskoleverket kontrollerar resultatet av verksamheterna. Forsberg och Wallin (2006) visar hur dessa utvärderingar och kontroller blir styrande för verksamheterna. De använder uttrycket *kontrollregim* för att benämna detta sätt för staten att styra. Samtidigt utannonseras fler och fler prefektjänster och det som efterfrågas i dessa annonser är personer med starka chefs- och ledaregenskaper. Det statliga styrsystemet över akademien rör sig mer och mer i riktning mot styrsystemet över skolan. Haake (2004) visar i sin avhandling hur prefektrollen förändrats under det senaste årtiondet. Den akademiska friheten med någon form av kollegial styrning ersätts alltså mer och mer av en hierarkisk statlig styrning och frågan är vad detta kommer att innebära för lärarna inom högskolan.

Alla tre grupperna, städerskorna, rektorerna och högskolelärarna är anställda. De har olika strategier för hur de försöker påverka och förändra sin arbetssituation. Städerskorna kom ifrån samma arbetsplats och bildade tydligt ett kollektiv tillsammans och de framförde olika synpunkter tillsammans. När jag i rektorsgruppen ställde frågor om att rektorerna skulle kunna gå samman och ställa krav föll den diskussionen; de var inte intresserade utan tycktes förvänta sig att någon annan skulle förändra åt dem. Själva framförde de, under hela tiden vi arbetade tillsammans, att om bara staten återtog styrningen av skolan från kommunen så skulle flertalet problem lösas. Rektorerna ville att makthavarna skulle fatta dessa beslut. Bland högskolelärare har det från förra sekelskiftet funnits olika kollektiva grupperingar för kvinnorna inom akademien, men de jag har intervjuat har också en strategi

att ”själva ordna” vad de vill arbeta med, oftast utifrån det de är intresserade av. Detta senare kan naturligtvis ses som ett individualistiskt sätt att handskas med frågan och kanske speglar detta discussionsavsnitt om strategier snarare samhällsutvecklingen än de olika arbetsmiljöerna. Samhällsutvecklingen under de senaste tio åren anses ju ha rört sig från olika kollektiva lösningar till individuella lösningar.

Det som framkommer av detta avsnitt är relativt stora skillnader mellan dessa tre olika kvinnogrupper. Skillnader som jag menar framförallt kan hänföras till den arbetsmiljö som de arbetar inom, de strukturer och den tradition som finns i dessa organisationer. Högskolornas roll som platser där kritiskt tänkande ska utvecklas, städerskornas arbetsplatser där kollektiva grupper är vanligt förekommande, tycks ge kraft att utöva motstånd, medan grundskolan tycks bevara en tradition av att överordnande på en arbetsplats bestämmer och som arbetstagare följer man dessa bestämmelser. Även samhällsutvecklingen och tidsaspekten har troligen viss betydelse för de skillnader som går att utläsa. Så säger t.ex. Taylor et al. (2002) att högre utbildning mer och mer håller på att anpassas till marknaden och därmed finns en risk att det kritiska tänkande försvinner:

Without a critical, humanistic framework in higher education, the system tends to produce technically competent but socially, morally and politically disengaged, and thus, in the public sense, amoral graduates. (Taylor et al. s. 160)

Sammanfattande reflektion

De sju intervjuer jag gjort med kvinnor som arbetar inom akademien visar att de är ambitiösa, duktiga och begåvade kvinnor. De kämpar också för sin plats inom akademien och de är självständiga och artikelns inledande citat – *”denna kurs har givit mig en upplevelse av en resa i självständighetens och ansvarstagandets värld”* – verkar stämma med vad de förväntar sig av en utbildning.

De är medvetna om den genusordning som råder, försöker få syn på den, förstå den och om möjligt förändra den. Den dolda diskrimineringen av kvinnor i akademien som Liisa Husu beskriver i Högskoleverkets rapport (2005) tycks vara tydlig för kvinnorna i den här studien.

En jämförelse med ett antal kvinnor som är rektorer i grundskolan och en grupp städerskor visar på olikheter. Olikheter som kan bero på ålder, social bakgrund eller det som är troligast: att de organisationerna de arbetar inom har olika strukturer och kulturer. En olikhet som, när det gäller de statligt styrda (skolan och akademien) minskar med nuvarande statliga styrsystem, mål- och resultatstyrning och särskilt genom att de utvärderingar som genomförs inom detta styrsystem visat sig bli ett styrmedel för staten. Frågan blir då: Vad händer med den akademiska friheten och kvinnornas möjligheter att ta egna initiativ om den statliga styrningen blir mer kontrollerande?

Den förändrade styrningen visar på samhällsutvecklingen. Samhällets utveckling framträder i flera andra teman. Kvinnors inträde på arbetsmarkanden under 1900-talet visar sig både i kvinnornas uppväxt och i deras relativt självklara val att själva utbilda sig. Kvinnornas inträde i den akademiska världen under förra seklet är ett annat exempel

på samhällsutvecklingen. Förändringen från det kollektiva mot mer och mer individualisering framkommer också tydligt, kanske särskilt när det handlar om lärarnas syn på dagen studenter. Regeringens målsättning, som innebär att 50 procent av en årskull ska studera vid högskolan 2010, speglas också i intervjumaterialet. Studentgrupperna framställs redan idag som mycket heterogena, de har olika kulturell bakgrund, olika ålder och därmed olika livserfarenheter och förkunskaper. De kan ha svårigheter med att både läsa och skriva och andelen kvinnor som studenter är i de flesta utbildningar i majoritet. Dessa olikheter ser högskolelärarna som nya svårigheter och utmaningar i sitt arbete. Det går inte längre att arbeta med traditionell förmedlingspedagogik.

Genom min studie anser jag att förståelsen för hur det är att som kvinna arbeta som högskolelärare har blivit belyst från flera olika perspektiv. De kvinnor som ingår i studien är dock valda utifrån att de visat ett intresse för att fördjupa sin kunskap om pedagogik i högre utbildning. De är intresserade av att undervisa. Undervisning har inte lika hög status inom akademien som forskning. Duktiga lärare inom akademien kan möjligen få pedagogiska priser, men för att göra karriär krävs forskning. Det skulle därför vara mycket intressant att få göra en liknande studie med kvinnor inom akademien som inte visat lika stort intresse för undervisningsfrågor, som den här gruppen gjort. Är de lika medvetna om den genusordning som råder? Tar de lika mycket egna initiativ och visar på samma självständighet?

Referenser

- Abrahamsson, B. & Aarum Andersen, J, 1996: *Organisation – att beskriva och förstå organisationer*. Malmö: Liber-Hermods.
- Askling, B., Christiansson, U., Foss-Fridlitzius, R. 2001: *Livslångt lärande som idé och praktik i högskolan*. Stockholm: Höskoleverket.
- Bjuremark, A, 2002: *Att styra i namn av akademisk kollegialitet*. Stockholm: HLS Förlag.
- Bruzelius, L. H. & Skärvad, P – H. 1995: *Integrerad organisationslära*. Lund: Studentlitteratur.
- Ehn, B. & Löfgren, O. 2004: *Hur blir man klok på universitet?* Lund: Studentlitteratur.
- Eliasson, M. 2004: Genus i akademien. Om motstånd mot förändring. *Socialt perspektiv*, nr 4.
- Forsberg, E. & Wallin, E. 2006: *Skolans kontrollregim – ett kontraproduktivt system för styrning?* Stockholm: HLS-förlag.
- Fraser, N. 2003: *Den radikala fantasin. Mellan omfördelning och erkännande*. Göteborg: Daidalos.
- Fridh-Haneson, B M & Haglund, I. (2004): *Förbjuden frukt på kunskapens träd. Kvinnliga akademiker under 100 år*. Stockholm: Atlantis.
- Goodson, I. 1996: Att stärka lärares röster. *Didaktika 5*. Stockholm: HLS Förlag.
- Haake, U. 2004: *Ledarskapandet i akademien: om prefekters diskursiva identitetsutveckling*. Umeå: Umeå universitet.
- Hirdman, Y. 2006: *Det tänkande hjärtat. Boken om Alva Myrdal*. Stockholm: Ordfront.

- Husu, L. 1999: Gender equality in Finnish academia: contradictions and interventions i *Hard work in the academy*. Helsingfors s. 25–35
- Härnsten, G. 1999: De säger att det inte finns några pengar, vad finns det då att prata om? Tankar och reflektioner av och kring en forskningscirkel med städerskor. Manus för publicering.
- Härnsten, G. & Wingård, B. 2001: *På rätt kurs? Erfarenheter från "Pedagogik i högre utbildning, 20p"* Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm.
- Högskoleverket. 2005: Dold könsdiskriminering på akademiska arenor – osynligt, synligt, subtilt. *Rapport 2005:41 R*. Stockholm: Högskoleverket.
- Kvale, S. 1997: *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Markusson Winkvist, H. 2003: *Som isolerade öar. De lagerkransade kvinnorna och akademien under 1900-talets första hälft*. Stockholm: Symposion.
- Ryd, L. (2004): *Vi åt aldrig lunch*. Stockholm: Dialogus förlag.
- Salminen-Karlsson, M. 1994: *Att berätta och tolka liv*. Metodologiska problem i nyare life history-forskning. Linköping: Institutionen för pedagogik och psykologi.
- SFS 1992:1434: Högskolelagen.
- Taylor, R., Barr, J. & Steele, T. 2002: *For a Radical Higher Education. After Postmodernism*. London: Open University Press.
- Welsch, K. (ed.) 2004: *Those Winter Sundays. Female Academics and Their Working-Class Parents*. Lanham: University Press of America.

- Wennerås, C. & Wold, A. 2000: A chair of one's own : the upper reaches of academy are remain stubbornly inaccessible to women..*Natur*, 408
- Wold, A. & Chrapkowska, C. 2004: ”Vi män har tusen knep att hindra en kvinna att komma fram” i Fridh-Haneson, B M & Haglund, I.: *Förbjuden frukt på kunskapens träd. Kvinnliga akademiker under 100 år*. Stockholm: Atlantis.
- Widerberg, K. 2002. *Kvalitativ forskning i praktiken. Lund: Studentlitteratur*.
- Wingård, B. 1998: Att vara rektor och kvinna. *Uppsala Studies in Education 73* Akademisk avhandling. Acta Universitatis Upsaliensis.
- Wingård, B. 2007: *Tillsammans med....* Manus för publicering.

Denna rapport utgår från ett antal livshistorieintervjuer med sju högskolelärare. De har berättat om sina minnen och erfarenheter från sin uppväxt till sitt nuvarande arbete inom högskolan. Gemensamt för dessa lärare är att de har visat ett stort intresse för undervisning inom högskolan. Samtliga är också kvinnor. Studien är induktiv, den följer upptäckandets väg, och dess syfte är öppet: att om möjligt öka förståelsen för att vara kvinna och högskolelärare. Av resultatet framkommer att de intervjuade kvinnorna inte kan sägas vara jämställda med männen inom akademien, något som de är väl medvetna om och försöker finna strategier för att förändra. De uppvisar trots detta en stor självständighet inom sitt yrke och på olika sätt tar de sin egen plats inom akademien. Den traditionella "akademiska friheten" är synlig. I slutet av artikeln ställs frågan vad som händer med denna frihet nu när statens styrning är en mål- och resultatstyrning och där Högskoleverkets utvärderingar blir mer och mer styrande för högskolornas verksamheter.

Britta Wingård är fil. dr. och universitetslektor i pedagogik vid Lärarhögskolan i Stockholm och hennes forskningsintressen är ledarskap och pedagogik i högre utbildning.

Rapporten finns att hämta i pdf-format på
<http://www.lhs.se/iol/publikationer>

ISSN 1404-983X ISBN 978-91-89503-47-2

**Institutionen för individ, omvärld och lärande
Lärarhögskolan i Stockholm**